

SECTION 10. EUROPEAN UNION LAW. INTERNATIONAL LAW AND COMPARATIVE LAW

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-35>

DEFINITION OF NATURAL RESOURCES IN INTERNATIONAL LAW

ВИЗНАЧЕННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Bilotsky S. D.

*Doctor of Law, Professor,
Professor at the Department
of International Law
Educational and Scientific Institute
of International Relations
Taras Shevchenko Kyiv National
University
Kyiv, Ukraine*

Білоцький С. Д.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного
права
Навчально-науковий інститут
міжнародних відносин
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Міжнародні договори і рішення міжнародних організацій оперують широким спектром термінів пов'язаних з природними ресурсами – «живі і неживі ресурси», «мінеральні ресурси», «ресурси», «поліметалічні конкреції» «катадромні види», «енергетичні ресурси», тощо, проте, родовим визначенням для таких ресурсів слід вважати термін «природні ресурси». Вони є об'єктом публічно-правових відносин, і за правовим статусом відрізняються від них же, але після вилучення з природного середовища (наприклад, «улов») або місць залягання («корисні копалини») – тоді вони стають об'єктом інвестиційного права або цивільно-правових відносин.

Наразі, немає визначення терміну «природні ресурси» в будь-якому кодифікуючому міжнародно-правовому акті. У зв'язку з цим виникає питання про необхідність розробки і кодифікації окремих міжнародно-правових норм-дефініцій, що закріпили б таке визначення.

Доктрина міжнародного права аналізує його практику виробила певний перелік критеріїв для характеристики терміну «природні ресурси» – це, має бути з одного боку, частина природи, а не ство-

реним людиною; з іншого боку не будь-який компонент природи є природним ресурсом, а лише суспільно необхідний; проте ці критерії треба застосовувати з гнучкістю. Виходячи з цього, наприклад, Г.К. Блек в «Юридичному словнику» запропонував таке визначення: «Природні ресурси – це будь-яка речовина в її первозданному стані, яке має економічну вартість після вилучення ... але також щось інше, що затребуване людьми, що вносить вклад в підтримку здоров'я і добробуту, що приносить вигоду суспільству, що істотно для його благополуччя» [1, р. 1027]. Українська дослідниця О.М. Спектор розглядає природні ресурси як частини природних багатства і навколишнього середовища, які можуть бути як відновлюваними, так і невідновлюваними, та можуть бути використані для задоволення потреб людей та інших живих видів [2, с. 128].

У міжнародних договорах присутні такі визначення «природних ресурсів»: «речовини, що надаються природою, які є корисними для людини і мають економічну цінність, знайдені в будь-якій з держав Великих озер. Основні види природних ресурсів включають в себе корисні копалини, флору і фауну, рибні продукти і воду» (ст. 1 Протоколу про боротьбу з незаконною експлуатацією природних ресурсів в районі Великих Озер Африки 2006 р.) [3]; «всі тверді, рідкі або газоподібні мінеральні ресурси, включаючи поліметалічні конкреції *in situ* у Районі на морському дні або в його надрах» (ст. 133а Конвенції ООН з морського права 1982 р.) [4]; «є частиною всієї сукупності природних умов існування людства і найважливішими компонентами навколишнього природного середовища, використовувани в процесі суспільного виробництва для цілей задоволення матеріальних і культурних потреб суспільства (ст. 1 Конвенції про передачу і використання даних дистанційного зондування Землі з космосу (1978 р.) [5]. У Конвенції про цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну діяльністю, небезпечною для навколишнього середовища (1993 р.) передбачено, що «навколишнє середовище включає природні ресурси абіотичного і біотичного походження, такі як повітря, вода, ґрунт, фауна і флора і взаємодія між ними; власність, яка формує культурну спадщину і характерні риси ландшафту» (ст. 2) [6].

Відповідно, треба звертати увагу на нашу думку на два важливі аспекти пов'язані з природними ресурсами в міжнародному праві – їхній економічний та екологічний аспекти. Такі відсилки у відповідних визначеннях свідчать про те, що природні ресурси мають не лише «експлуатабельний» аспект, а є частиною природи, як наприклад, ландшафти. При цьому, варто не забувати і про той момент, що

природні ресурси відрізняються і від «корисних копалин» і «вилову», які є вже іншою правовою категорією, та мають інший правовий статус, як про це свідчить Договір до Енергетичної Хартії 1994 р. (ст. 18) і Конвенція ООН з морського права 1982 р. (ст. 133). Крім того, треба мати на увазі, що в межах суверенної території природні ресурси перебувають під суверенітетом держав, а також держави можуть мети на них суверенні права в межах виключної економічної зони і континентального шельфу. В межах інших просторів вони можуть мати статус «спільної спадщини людства» (Міжнародний Район морського дна).

Відповідно, на нашу думку в міжнародному праві природні ресурси мають таке міжнародно-правове визначення «частина навколишнього середовища, яка має експлуатабельне або естетичне значення та перебуває під постійним суверенітетом / суверенними правами держав, або є спільною спадщиною людства, експлуатація якої можлива з урахуванням потреб сталого розвитку та принципу справедливості».

Література:

1. Black's Law Dictionary. Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern / by Н. С. Black. 6-th ed. St. Paul (Minn.), NJ, 1990. 1253 p.
2. Спектор О. М. Міжнародно-правове регулювання сфери природоресурсних відносин : дис. ... доктора юрид. наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. К., 2019. 594 с.
3. International Conference on the Great Lakes Region Protocol Against the Illegal Exploitation of Natural Resources 30 November 2006. URL: https://ungreatlakes.unmissions.org/sites/default/files/icglr_protocol_against_the_illegal_exploitation_of_natural_resourcess.pdf
4. Конвенція ООН з морського права (1982 р.). URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0005WDC64C>
5. Конвенція про передачу і використання даних дистанційного зондування Землі з космосу (1978 р.). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_498
6. Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment. Lugano, 21.VI.1993. URL: <https://rm.coe.int/168007c079>